

običajju, št. 11). Poleg cerkvene desetine so poznali desetino po običaju Slovencev („decimam . . . secundum consuetudinem Sclavorum . . .“ št. 117), Slovence so imenovali „Sclavi“ (na raznih mestih) ali „Carentani“ (št. 10). Tudi izraz „Slovenija“ je bil v rabi: Kronist samostana Hirschaua pripoveduje o menihu Sigewinu, ki je postal opat v Rožacu (Rosazzo) pri Ogleju „na Slovenskem“ („ . . . monasterii prope Aquilejam in Sclavonia, quod Rohaz nuncupatur“, št. 380). Poleg „kraljevih kmetij“ so veljale kot ploskovne mere „slovenske kmetije“ („ . . . hobaе Sclavaniscae, mansi Sclavonici), ki jim pa danes ne vemo obsega. Lahko rečemo, da so „slovenske kmetije“ neme priče, da so po onih krajih, kjer so bile v rabi, še prebivali Slovenci. Tako se omenja slovenska kmetija pri Lienzu na Tirolskem (št. 54), pri Ljubnem (Leoben) na Zg. Štajerskem (št. 208), v Peterdorfu blizu Muraua (št. 270) in celo v Hollenburgu ob Donavi blizu Kremsa (št. 47). Tako daleč je segal takrat slovenski živelj! Marsikatéro slovenske krajevno ime je od tedaj že izginilo; tako beremo v listini iz leta 1048. (št. 138), da se je zval Rottenmann na Zg. Štajerskem „slauonice etiam Cirminah“ („slovenski tudi Cirminah = v Črvenah, črven = rot).

Kosovo „Gradivo“ je bogata zakladnica za raziskovalce slovenskega imenoslovja. Nahajamo tu na stotine lepih slovenskih imen; poleg krutega Nepokora (št. 163) in Zoslava (št. 214) beremo o prijaznem možu, ki se je pisal Dobrisko (št. 314) ali pa celo Jagnje (št. 206). A že takrat so imeli nekateri Slovenci nemška imena; tako je naveden med „slovenskimi pričami“ neki Ortwin (št. 11).

Tudi tretjemu zvezku „Gradiva“ je dr. Kos dodal obširen uvod. Veliko važnost polaga na topografijo; skrbno zasleduje, v katerem letu se prvič omenja kak kraj, kako so ga prvotno pisali in kakšen obseg so imele posamezne grofije. Tu imamo podlago za prihodnje historične karte slovenske zemlje. Zgodaj beremo v zgodovini srednjega veka o Trstu (6. stol.), o istrskih in furlanskih mestih (Koper ok. l. 670., Kormin ok. 610.); tudi Koroško se ponaša s starimi naselbinami: Gospa sveta ok. 760. l., Grebinj 822. l., Vetrinj pri Celovcu 860. l., Beljak 979. l. Na Štajerskem se omenjajo zgodaj rimski Ptuj (med l. 840. in 859.) in pokrajine ob štajersko-ogrski meji v Pribinovi vojvodini. Pozno izvemo o kranjskih naselbinah. Najprej se omenja Krško na Dolenjskem (l. 895.), potem gorenjska Škofja Loka (973). Prvi notranjski kraj, ki ga omenjajo viri, je Cerknica (1040. l.). O Gorici slišimo prvič l. 1001.; bila je takrat vas („ville que Sclavorum lingua vocatur Goriza“, Gradivo III. št. 1). O Mariboru, Celovcu in srednjeveški Ljubljani sploh ni poročil pred 12. stoletjem. Najbolj častno zastopana sta v registih 11. stol. blejska okolica in junska dolina na Koroškem.

Kosovo „Gradivo“ je življensko delo moža, ki že nad 30 let proučava starejšo zgodovino Slovencev; to ni poizkus, temveč sad mnogoletnih študij. „Gradiva“ ne bomo smeli pogrešati v ročni knjižnici nobenega naših zgodovinarjev in jezikoslovcev; a priporočamo delo tudi nestrokovnjakom, zakaj šele čitanje zgodovinskih virov nam daje pristno, neprisiljeno sliko minulih časov.

Milan Pajk.

Josip Mazi, Geometrija za tretji razred srednjih šol. 83 slik. Založila Katoliška bukvarna, V Ljubljani 1911. V. 8°. 68 + (II) str. Cena nevezani knjigi K 1·40, vez. K 1·80.

Knjiga je spisana po novih učnih načrtih za gimnazije in realke in se tudi lahko na obeh zavodih rabi. V njej je zbranega toliko raznovrstnega gradiva za

praktično uporabo, da učitelj nikdar ne pride v zadrego zaradi dolgočasnih abstraktnih nalog. Slike so precizno izdelane in tudi za manj nadarjene učence lahko umljive. Znanstvena logična izpeljava je na tej stopnji seveda še izključena, in matematično dokazovanje je nadomeščeno s primernimi nazornimi razlagami. Mladina je na tej stopnji itak bolj vneta za hitre sklepe brez dolgega vpraševanja: zakaj? In to razpoloženje učencev je pisatelj prav mojstrsko uporabil. Kaj neki bi n. pr. rekel strogi matematik stare šole k 2. nalogi na 55. strani: „Določi približno Ludolfovo število s tehtnico!“ Knjiga tvori zelo posrečen zaključek prve stopnje geometrije; v vseh treh delih pa prevladuje dosledno pisateljevo načelo: geometrijo geometru
Jak. Zupančič.

Slovenska čitanka za drugi razred srednjih šol. Sestavila in izdala dr. Jakob Sket, c. kr. vladni svetnik in Josip Wester, c. kr. profesor. Tretja, predelana izdaja. V Celovcu 1911. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohorja. V. 8°. 234 + (VI) str. Velja trdo vezana 2 K 50 v.

Novih čitank za prvi in drugi razred sta lahko vesela dijak in učitelj, kajt izginilo je iz njih mnogo, kar je bilo slabega po vsebini in obliki; posebno v pesniškem delu sta sestavitelja vršila svojo nalogo temeljito. Drugi del nove izdaje je po obsegu večji, akoravno se je število beril skrčilo od 148 na 124. Knjigi so dodane potrebne „Opombe“; med izvirne članke sta uvrstila tudi prevode. Poskrbela sta v večji meri, kakor je bilo do zdaj običajno, za par veselih uric v razredu z „Kozlovsko sodbo v Višnji gori“ in kako je bil Matajev Matija „prvikrat v Ljubljani“ „Leseno skledo“ bi lahko dala brez zamere med staro šaro, Cankarjevo povest o beli krizantemi bi rajši videl v kakem višjem razredu, Levčev življenjepis Fr. Erjavca bi po mojem mnenju bilo boljše podati v okrajšanem obsegu. Okvir čitanke se mi zdi neprimeren, namreč Krilanovi pesmi v začetku in na koncu knjige, ne toliko zaradi okornih verzov, kakor zavoljo vsebine. — Želimo, da nam g. sestavitelja tako ko-
renito popravita še ostale dele. Š.

Upravda, Še en pot: „Nekateri slovenski pravniški izrazi.“ Ponatis iz 6. in 7. štev. „Slovenskega Pravnika“ za l. 1911. V Ljubljani 1911. V. 8°. 10 str.

Tako se glasi naslov repliki, ki jo je napisal g. Volčič na nepremišljena izvajanja Veraxova in Tominšekova. Nepremišljena izvajanja pravim, ker si imenovana ocenjevalca res nista dovolj premislila svojega koraka, ko sta se lotila malovpešnega v-tok-spravljauja njegovih pravnoterminologijskih vprašanj, ki so njemu itak že rešena in ki ne potrebujejo potemtakem nobenega razpravljanja, kvečemu nekoliko kadila. Prav nepotrebno je bilo torej res — da govorim z nekoliko prisiljeno priliko — kot advocatus diaboli stopiti v službo pri kanonizaciji Upravdinih terminov, kajti vže naprej je bilo treba slutiti, da bo advocatus slavicitatis — Upravda — vsakega nasprotnika potolkel, kajti kdor se bodisi povabljen bodisi izzvan spusti v razgovor, je že nasprotnik. — Dà dà, prav resnobno: Upravda je nasprotnike s svojimi prigovori potolkel, tak vtisek za dobiva Vedin poročevalec g. V. K. — No, to je še sreča, da g. vtisek še le za dobiva, kaj bi nam bilo početi, ko bi ga bil že dobil. — Dokaj lahko je pogoditi drznost in smelost, dosti težje pa modrost in pravičnost. Meni se torej ni zdelo, da naravnost in resno povem svojo misel, nič posebno modro in pravično, če je g. Upravda v svoji repliki zapisal sledeče besede: „G. Verax s tem še ne prepreči, da se tudi v slovenščini ustanovi sčasoma boljša pravna terminologija“ — kakor da bi bilo Veraxu za kako preprečevanje poštenega prizadevanja. Ravno tako se mi ne zdi posebno modro in pravično spotikanje ob izrek, da bo „usus“ odločil, kaj se obdrži, kaj pogine. Koliko odločno slabega in